
3. Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΣΤΗ ΘΗΡΑ. ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΣ

α. Οι ειδικοί ανταποκριτές της Εθνικής Τράπεζας στη Θήρα, 1842-1873

Το 1877, όταν η Εθνική Τράπεζα αποφάσιζε να ιδρύσει στη Θήρα *έμμισθο* υποκατάστημα, είχε ήδη πίσω της μια μακρά παρουσία στην οικονομική ζωή του νησιού, αρχικά μέσω των διορισμένων *ειδικών ανταποκριτών* της και στη συνέχεια μέσω του *άμισθου υποκαταστήματός* της. Το ιδιαίτερο αυτό ενδιαφέρον της Εθνικής Τράπεζας πήγαζε από τη σημαντική ανάπτυξη της αμπελουργίας στο νησί που απέδιδε ικανό πλούτο και από το γεγονός ότι η Διοίκηση της Τράπεζας στην Αθήνα είχε ήδη λάβει, από τις 26 Μαρτίου 1842, αιτήσεις για τη χορήγηση ενυπόθηκων δανείων από διάφορους γεωργοκτηματίες του νησιού.¹

Τον 19ο αιώνα η Θήρα αριθμούσε περίπου 15.500 κατοίκους οι οποίοι ασχολούνταν κυρίως με την παραγωγή και εμπορία κρασιού, μεγάλη ποσότητα του οποίου εξαγόταν στη Ρωσία, τη Γαλλία και την Τουρκία. Οι περισσότερες πεδινές εκτάσεις της Θήρας, που υπερέβαιναν τα 30.000 στρέμματα, καλύπτονταν από αμπέλια. Από όλες τις περιφέρειες της Θήρας την πρώτη θέση στην καλλιέργεια των αμπελών κατείχε η Καλλίστη. Η παραγωγή του νησιού έφτανε πολλές φορές και τις πέντε εκατομμύρια οκάδες. Εκτός από τα αμπέλια οι κάτοικοι καλλιεργούσαν κριθάρι και όσπρια (αργότερα, τον 20ό αι., ανέπτυξαν κηπευτικά, κυρίως την ντομάτα). Οι Θηραίοι ασχολούνταν επίσης με τη ναυτιλία και διέθεταν έναν σημαντικό αριθμό πλοίων.²

Το ενδιαφέρον της Εθνικής Τράπεζας για τη Θήρα εκδηλώθηκε τρεις μόλις μήνες μετά την έναρξη των εργασιών της με το διορισμό, τον Απρίλιο του 1842, του «ζηλωτού των συμφερόντων της Τραπεζής» Πέτρου Ν. Αλβη ως ειδικού ανταποκριτή της στο νησί. Ο Πέτρος Ν. Αλβης ορκίστηκε ειδικός ανταποκριτής της Ε.Τ.Ε., ή της *Εθνικής Ελληνικής Τραπεζής* όπως συνήθιζαν να την αποκαλούν τον προηγούμενο αιώνα, στις 7 Απριλίου 1842, ενώπιον του Διοικητή της επαρχίας Θήρας Π. Α. Αναγνωστόπουλου.

Οι ειδικοί ανταποκριτές αναλάμβαναν την επαφή με τους γεωργοκτηματίες που ενδιαφέρονταν να συνάψουν ενυπόθηκα δάνεια, τη συλλογή πληροφοριών για αυτούς και τα κτήματά τους, τη διεκπεραίωση της εγγραφής υποθήκης και την είσπραξη των οφειλών εκεί όπου δεν υπήρχε υποκατάστημα της Τράπεζας. Οι ανταποκριτές συνήθως επιλέγονταν μεταξύ των τοπικών οικονομικών κύκλων της περιφέρειας δράσης τους.³ Για την εκτίμηση της αξίας των προς υποθήκη κτημάτων και τη σύνταξη σχετικής έκθεσης που να περιέχει όλα τα απαραίτητα στοιχεία (ονοματεπώνυμο του δανειζόμενου, αιτούμενο ποσό δανείου, θέση και περιγραφή του ακίνητου, όρια, αξία και καθαρό εισόδημα) η Διεύθυνση της Τράπεζας διόριζε εκτιμητές. Με βάση τα

στοιχεία αυτά και του τίτλους του ακινήτου η Διεύθυνση της Εθνικής Τράπεζας στην Αθήνα αποφάσιζε το ύψος του χορηγούμενου ενυπόθηκου δανείου.

Τον Νοέμβριο του 1847 λόγοι υγείας δυσκόλευαν τον Π. Άλβη να εκτελέσει τα καθήκοντά του και η Διοίκηση της Τράπεζας προβληματίστηκε σοβαρά για τον αντικαταστάτη του. Το έργο του ανταποκριτή στη Θήρα ήταν εξαιρετικά δύσκολο και επίπονο, αφού οι οφειλέτες δεν βρίσκονταν συγκεντρωμένοι στην πρωτεύουσα του νησιού αλλά διάσπαρτοι στα διάφορα χωριά των οποίων η επικοινωνία ήταν προβληματική εξαιτίας των αποκλεισμών που επιβάλλονταν στις μετακινήσεις λόγω της επιδημίας ευλογιάς που μάστιζε την περιοχή (1848). Την όλη κατάσταση επιδείνωνε ακόμα περισσότερο η έλλειψη συγκοινωνιών και τακτικής επικοινωνίας με τη Σύρο από την οποία εξαρτιόταν η Θήρα.

Τελικά, τον Μάιο του 1848, μετά από ενέργειες του πληρεξούσιου δικηγόρου της Ε.Τ.Ε. Π. Ζωγράφου, που ήλθε γι' αυτόν το λόγο στο νησί, ανέλαβε καθήκοντα ειδικού ανταποκριτή της Εθνικής Τράπεζας ο δικαστικός κλητήρας Ελευθέριος Νικολαΐδης, ασκώντας με επιτυχία τα καθήκοντά του για 25 χρόνια, μέχρι τη σύσταση του άμισθου υποκαταστήματος το 1873. Συχνά μάλιστα η Τράπεζα ήταν αναγκασμένη να παρεμβαίνει στο Υπουργείο Δικαιοσύνης για να ματαιώνει μεταθέσεις του ως δικαστικού κλητήρα άλλοτε στην Ανάφη και άλλοτε στη Σύρο, μεταθέσεις που αποφάσιζε η προϊσταμένη αρχή του, δηλαδή η Εισαγγελία Σύρου.

Την περίοδο 1842-1873 η οικονομία και η κοινωνία της Θήρας επηρεάζονταν από τις διεθνείς οικονομικές κρίσεις, από το ενδιαφέρον των ξένων αγοραστών για το κρασί, από την επιβολή φόρων στις ξένες αγορές στα ελληνικά προϊόντα και τέλος από τις τοπικές συνθήκες που επικρατούσαν (κακές σοδειές, αρρώστιες στα αμπέλια, επιπτώσεις από την ενεργοποίηση του ηφαιστείου κτλ.).

Ειδικότερα η παγκόσμια κρίση του 1848 έθεσε σε δοκιμασία τόσο την οικονομία της χώρας όσο και την Εθνική Τράπεζα για τα επόμενα χρόνια. Η κρίση αυτή επιδεινώθηκε από την έλλειψη ενδιαφέροντος για την αγορά προϊόντων και τη μεγάλη πτώση της τιμής της σταφίδας που είχαν ως επακόλουθο να παρατηρηθούν σοβαρές καθυστερήσεις στα ενυπόθηκα δάνεια.⁴ Στις δύσκολες περιόδους οι δανειζόμενοι στη Θήρα ζητούσαν από την Τράπεζα κάποια πίστωση χρόνου για την εξόφληση των υποχρεώσεών τους, ιδιαίτερα στις αρχές του νέου έτους, όταν ακόμα δεν είχαν πουλήσει τα κρασιά τους.⁵

Η δεκαετία του 1860 σημαδεύεται επίσης, μετά από 155 χρόνια ηρεμίας, από την ενεργοποίηση του ηφαιστείου της Θήρας το 1866, που κράτησε μέχρι το 1870 και επηρέασε αρνητικά την οικονομική ζωή του νησιού, σε συνδυασμό με τη γενικότερη κατάσταση της χώρας λόγω της κρητικής επανάστασης. Ο πανικός μάλιστα που δημιούργησε το ηφαίστειο στους κατοίκους νέκρωσε ολοκληρωτικά το εμπόριο στο νησί και έτσι σταμάτησαν οι πληρωμές. Οι ζημίες που προκλήθηκαν στην οικονομία της Θήρας από την έκρηξη του ηφαιστείου, σε συνδυασμό με την επιβολή από τη Ρωσία φόρου στο ελληνικό κρασί που μεταφερόταν στα ρωσικά λιμάνια, αποτέλεσαν τις αιτίες που τα κτήματα την εποχή αυτή έχασαν πάνω από τα 2/3 της αξίας τους.⁶ Επίσης η δύσκολη οικονομική κατάσταση αυτής της εποχής ανάγκασε πολ-

λους κατοίκους να μεταναστεύσουν στην Οδησό, την Αλεξάνδρεια και το Πορτ Σάιντ προς αναζήτηση καλύτερης τύχης.⁷

β. Το άμισθο υποκατάστημα Θήρας, 1873-1877

Τον Ιανουάριο του 1873, η Εθνική Τράπεζα αναβάθμισε την παρουσία της στη Θήρα με τη σύσταση άμισθου υποκαταστήματος, το οποίο σε λίγα χρόνια μετέτρεψε σε έμμισθο (1877). Η απόφαση της Τράπεζας εντασσόταν στη γενικότερη πολιτική της να ιδρύσει υποκαταστήματα σε όλες τις επαρχίες, ώστε να διασφαλίσει ακόμα περισσότερο το εκδοτικό της προνόμιο.⁸ Η σύσταση του άμισθου υποκαταστήματος της Θήρας κρίθηκε απαραίτητη για την ενίσχυση των χρηματικών κεφαλαίων της περιοχής και την παραπέρα ανάπτυξη της οικονομίας του νησιού. Σύμφωνα με τον εσωτερικό κανονισμό της Ε.Τ.Ε., το άμισθο υποκατάστημα διοικούνταν από έναν διευθυντή και τρεις τουλάχιστον συμβούλους. Οι εργασίες των άμισθων υποκαταστημάτων περιλάμβαναν χορηγήσεις προς γεωργοκτηματίες με τριτεγγυημένα γραμμάτια ενδιάμεσης προθεσμίας με επιτόκιο 8% που χορηγούνταν σύμφωνα με τους πιστωτικούς καταλόγους που συνέτασσαν τα άμισθα υποκαταστήματα και ενέκρινε η Διοίκηση της Ε.Τ.Ε. Στα υποκαταστήματα δινόταν ειδική άδεια να προεξοφλούν συναλλαγματικές και άλλα εμπορικά γραμμάτια προθεσμίας όχι μεγαλύτερης των τριών μηνών.⁹ Η άδεια αυτή χορηγήθηκε αμέσως στο υποκατάστημα Θήρας (ξεκίνησε επίσημα τις εργασίες του στις 17.3.1873) για τη διευκόλυνση των τοπικών εμπορών, αφού προηγουμένως το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας είχε εγκρίνει τους πρώτους πιστωτικούς καταλόγους.

Πρώτος διευθυντής του υποκαταστήματος διορίστηκε, με προαγωγή στο βαθμό του λογιστή Δ', ο σαραντάχρονος σαντορινιός Γεώργιος Δημ. Κανακάρης, δύο χρόνια ήδη υπάλληλος στην Ε.Τ.Ε., μέχρι τότε Βοηθός Α' στο υποκατάστημα Σύρου, και σύμβουλοι οι Α. Λαγκαδάς, Γ. Αλαφούζος, Ι. Αλεξάκης, Ελ. Νικολαΐδης, Ζ. Γαβαλάς και Ν. Φουστέρης.

Σύμφωνα με το διευθυντή του υποκαταστήματος Γ. Κανακάρη, τα χρηματικά κεφάλαια την εποχή εκείνη στη Θήρα ήταν περιορισμένα και γι' αυτό το επιτόκιο μεταξύ ιδιωτών, πριν από τη λειτουργία του άμισθου υποκαταστήματος, κυμαινόταν μεταξύ 18 και 24%. Με τη σύσταση του υποκαταστήματος της Τράπεζας και τη χορήγηση δανείων με επιτόκιο 8%, το επιτόκιο μεταξύ ιδιωτών τοκιστών στην περιοχή έπεσε αμέσως στο 10 με 12%.

Η κοινωνία της Θήρας υποδέχθηκε με χαρά και ανακούφιση τη σύσταση του υποκαταστήματος. Οι οικονομικοί παράγοντες του νησιού ωστόσο σε συζητήσεις τους με τον διευθυντή τόνιζαν ότι οι χορηγήσεις δανείων με τριτεγγυημένα γραμμάτια παρουσίαζαν δυσκολίες, αφού με τον τρόπο αυτό οι δανειζόμενοι θα ήταν στη συνέχεια υποχρεωμένοι να είναι και οι ίδιοι εγγυητές σε δάνεια των δικών τους εγγυητών. Οι ίδιοι αλλά και ο διευθυντής του υποκαταστήματος πίστευαν ότι τα ενυ-

πόθηκα δάνεια θα εξυπηρετούσαν καλύτερα τις ανάγκες τους, ενώ παράλληλα τόνιζαν ότι το υποκατάστημα έπρεπε να είχε τη δυνατότητα να χορηγεί δάνεια με ανοικτό λογαριασμό, να δέχεται άτοκες καταθέσεις και, τέλος, να είχε την ευχέρεια να εκδίδει επιταγές ώστε να μπορούν οι έμποροι να μεταφέρουν χρήματα ανάμεσα στη Θήρα, τη Σύρο και την Αθήνα.¹⁰

Ο Γ. Κανακάρης πρότεινε επίσης στη Διοίκηση της Εθνικής Τράπεζας να έρθει σε συνεννόηση με τη *Ναυτική Τράπεζα «Αρχάγγελος»*, ώστε η Τράπεζα αυτή να συστήσει τοπικό υποκατάστημα στη Θήρα για τη χορήγηση ναυτοδανείων και την ασφάλιση των πλοίων και των μεταφερόμενων φορτίων των Θηραίων εμπόρων και εμποροπλοιάρχων. Η πρόταση του Κανακάρη στηριζόταν στο γεγονός ότι η Θήρα διέθετε ήδη την εποχή εκείνη έναν σημαντικό αριθμό πλοίων (80 από τα οποία τα 50 ήταν Α' κατηγορίας και τα 30 Β' κατηγορίας). Ο ίδιος θεωρούσε ότι διευθυντής του υποκαταστήματος της Ναυτικής Τράπεζας «Αρχάγγελος» στη Θήρα έπρεπε να είναι ο διευθυντής του υποκαταστήματος της Εθνικής Τράπεζας, ώστε η Ε.Τ.Ε. με τον τρόπο αυτό να ελέγχει την αληθινή θέση «των μεθ' εκατέρας των Τραπεζών συναλλαττομένων πλοιάρχων υπό την ιδιότητα αυτών ως κτηματιών και εμπόρων.»¹¹

Τον Απρίλιο του 1873 το Τελωνείο Θήρας, εκμεταλλευόμενο το γεγονός της σύστασης του υποκαταστήματος, ζήτησε να καταθέτει σ' αυτό τα χρήματα που εισέπραττε υπέρ του *Ταμείου Οδοποιίας και των λιμένων και προκυμαιών* σύμφωνα με την εγκύκλιο που είχε εκδώσει το Υπουργείο Οικονομικών στις 21.3.1873.

Η απαράδεκτη έλλειψη συγκοινωνιών, που είχε ήδη επισημανθεί το 1848 από τον Π. Ζωγράφο, διατηρούσε το νησί αποκομμένο από την υπόλοιπη χώρα και δυσκόλευε και τις εργασίες του υποκαταστήματος, αφού η ανά δεκαπενθήμερο προσέγγιση των πλοίων για δύο μόνο ώρες στο λιμάνι της Θήρας είχε ως αποτέλεσμα, αφενός, να καθυστερούν οι αποστολές των χρημάτων από τη Σύρο και, αφετέρου, να μην μπορεί το υποκατάστημα να απαντάει εγκαίρως στα υπηρεσιακά έγγραφα. Χαρακτηριστικές είναι επίσης οι περιγραφές που έδιναν τόσο οι επιθεωρητές όσο και ο διευθυντής σχετικά με την άφιξη και αναχώρησή τους από το νησί. Αυτή η κατάσταση των συγκοινωνιών διατηρήθηκε σχεδόν αναλλοίωτη για αρκετά χρόνια ακόμη και μετά τη λήξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, σύμφωνα με πολλές χαρακτηριστικές μαρτυρίες και περιγραφές των διευθυντών και των επιθεωρητών του υποκαταστήματος.

Επειδή όλη η οικονομία του νησιού περιστρεφόταν γύρω από την παραγωγή του κρασιού, η ζήτηση χρημάτων στο νησί ήταν πάντα μεγάλη τους πρώτους μήνες του χρόνου, όταν οι έμποροι φόρτωναν τα κρασιά που έστελναν στις αγορές του εξωτερικού, κυρίως στη Ρωσία, και στη συνέχεια τον Ιούλιο-Αύγουστο, όταν γίνονταν οι προαγορές των σταφυλιών. Αν και γενικά η Τράπεζα συνήθιζε να απαιτεί την εξόφληση των ληξιπρόθεσμων δανείων τον Σεπτέμβριο για τη διευκόλυνση των παραγωγών, με την παρέμβαση του Διευθυντή του υποκαταστήματος αποδέχθηκε τα γραμμάτια να λήγουν τον Μάρτιο και τον Απρίλιο.

Πρόβλημα προέκυψε και με τη σύνταξη των πρώτων πιστωτικών καταλόγων του υποκαταστήματος. Σύμφωνα με τις διατάξεις του *Εσωτερικού Κανονισμού* της Τράπεζας, ο διευθυντής και το Συμβούλιο ήταν υποχρεωμένοι τον Ιανουάριο κάθε χρό-

77

νου να συντάσσουν τους πιστωτικούς καταλόγους των γεωργοκτηματιών και των εμπόρων και να τους υποβάλλουν για έγκριση στη Διοίκηση. Στις 13 Ιανουαρίου του 1874 το υποκατάστημα υπέβαλε τους πιστωτικούς καταλόγους στη Διοίκηση για έγκριση, η οποία με τη σειρά της, πριν τους εγκρίνει, ζήτησε την άποψη του υποκαταστήματος Σύρου. Στις 15.7.1874 το υποκατάστημα Σύρου αποφάνθηκε ότι, για την εξασφάλιση των συμφερόντων της Τράπεζας στη Θήρα, ο κατάλογος των γεωργοκτηματιών έπρεπε να απορριφθεί εξολοκλήρου και ο κατάλογος των εμπόρων να τροποποιηθεί ώστε να χορηγούνται μικρότερα ποσά.

Οι αλλαγές αυτές έπρεπε να γίνουν επειδή:

1. Οι πιστωτικοί κατάλογοι περιλάμβαναν όλους ανεξαιρέτως τους ενδιαφερομένους μόνο και μόνο για να είναι η Τράπεζα αρεστή σε όλους χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η δυνατότητά τους να εξοφλήσουν τα δάνεια.

2. Ο πιστωτικός κατάλογος των γεωργοκτηματιών περιλάμβανε άτομα που σύμφωνα με τον κανονισμό της Τράπεζας δεν μπορούσαν να θεωρηθούν γεωργοκτηματίες αλλά έμποροι και τα ίδια αυτά άτομα περιλαμβάνονταν και στον κατάλογο των εμπόρων.¹²

Η Διοίκηση της Ε.Τ.Ε. υιοθέτησε την άποψη του υποκαταστήματος Σύρου μόνο σε ό,τι αφορούσε τον πιστωτικό κατάλογο των εμπόρων και ελάττωσε τις χορηγήσεις σύμφωνα με την πρόταση του υποκαταστήματος Σύρου. Ο κατάλογος των γεωργοκτηματιών εγκρίθηκε όπως είχε. Ωστόσο τον Ιανουάριο του 1875 ο επιθεωρητής συνεργάστηκε με τον διευθυντή για τη σύνταξη νέων καταλόγων «καταργήσας από τούδε τους εν ισχύει φέροντες ακαταλογίστους πιστώσεις» στους οποίους «οι σημαντικότεροι των πιστούχων ήσαν εγγεγραμμένοι... υπό διπλήν, ως μη ώφειλαν, ιδιότητα καταφεύγοντες κατ' εκλογήν εις την ετέραν των ιδιοτήτων, την μάλλον συμφέρουσαν αυτούς, την των γεωργοκτηματιών, ωφελούμενοι μάλιστα και του πλεονεκτήματος της εννεαμήνου προθεσμίας...»¹³ Με τους νέους πιστωτικούς καταλόγους περιορίστηκαν οι πιστώσεις των γεωργοκτηματιών από 1.373.400 δρχ. σε 294.000 δρχ. και των εμπόρων από 1.265.000 δρχ. σε 437.100 δραχμές.

Τον Ιανουάριο του 1875 τα δημοτικά συμβούλια της Θήρας κάλεσαν σε γενική συνέλευση τους μεγαλοκτηματίες και μεγαλεμπόρους του νησιού για να σκεφτούν τι μέτρα έπρεπε να ληφθούν ώστε να αποφευχθεί η καταστροφή που προέβλεπαν για τους κτηματίες του νησιού λόγω της αφθονίας του κρασιού της τελευταίας εσοδείας και τη συνακόλουθη μεγάλη πτώση της τιμής του. Από τη Γενική Συνέλευση εκλέχθηκε επιτροπή (συμμετείχε και ο διευθυντής του υποκαταστήματος της Ε.Τ.Ε.) και η οποία στο πόρισμά της πρότεινε τη σύσταση συνεταιρικής μετοχικής εταιρείας. Η επιτροπή ζητούσε επίσης τη συνδρομή της Εθνικής Τράπεζας στην προσπάθεια ίδρυσης της εταιρείας.

Στα τέσσερα χρόνια που μεσολάβησαν μέχρι την ίδρυση του έμμισθου υποκαταστήματος κυκλοφορούσαν κατά περιόδους φήμες στο νησί ότι η Εθνική Τράπεζα σκόπευε να κλείσει το υποκατάστημά της. Έτσι στις 5 Ιανουαρίου του 1875 το Επαρχιακό Συμβούλιο Θήρας συνεδρίασε και αποφάσισε να ζητήσει τη συνδρομή του Νομάρχη και του Υπουργείου Εσωτερικών ώστε να αποφευχθεί το ενδεχόμενο

αυτό.¹⁴ Ένα χρόνο αργότερα ψήφισμα για τη διατήρηση του υποκαταστήματος εξέδωσε και το Δημοτικό Συμβούλιο Θήρας.¹⁵

Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι σημαντικά προβλήματα προέκυψαν και από τη ραγδαία υπερτίμηση και ύψωση του ρωσικού εξωτερικού συναλλάγματος λόγω των πολιτικών και πολεμικών γεγονότων στην Ανατολή.

γ. Το έμμισθο υποκατάστημα Θήρας, 1877-1950

Το 1877 το άμισθο υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας Θήρας μετατράπηκε σε κανονικό (έμμισθο) και στις 2 Μαΐου 1877 ο Γ. Κανακάρης, ήδη με το βαθμό του Λογιστή Γ', ορκίστηκε διευθυντής του. Το πρώτο προσωπικό του καταστήματος αποτελούσαν οι Γεράσιμος Π. Ζάννος, λογιστής, και Γεώργιος Θ. Παρθενόπουλος, κλητήρας.

Τα Δημοτικά Συμβούλια Θήρας, Εμπορείου και Καλλίστης με ψηφίσματά τους εξέφρασαν την άπειρη ευγνωμοσύνη τους προς τη Διοίκηση της Ε.Τ.Ε. για την απόφασή της αυτή.¹⁶ Έτσι δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την επέκταση των τραπεζικών εργασιών στη Θήρα, οι οποίες τα επόμενα χρόνια περιλάμβαναν τις προεξοφλήσεις εμπορικών γραμματίων, χορηγήσεις ανοικτού λογαριασμού, δάνεια επ' υποθήκη ή επ' ενεχύρω, άτοκες καταθέσεις και αργότερα δημοτικά δάνεια.

Στη δικαιοδοσία του υποκαταστήματος Θήρας υπάγονταν τα νησιά Θήρα, Θηρασία, Ίος, Μήλος, Σίκινος, Φολέγανδρος, Αμοργός, Ανάφη και Κίμωλος με συνολικό πληθυσμό γύρω στους 25.000 κατοίκους. Οι δυσκολίες επικοινωνίας μεταξύ των νησιών (σχεδόν ανύπαρκτη συγκοινωνία) ανάγκαζαν το υποκατάστημα να περιορίζει τις δραστηριότητές του όλη αυτή την περίοδο μόνο στα νησιά Θήρα και Θηρασία στα οποία καλλιεργούνταν κυρίως τα αμπέλια και, αρκετά αργότερα, η ντομάτα. Κατά την έκθεση του επιθεωρητή Κ. Τρίκου,¹⁷ η Τράπεζα έπρεπε να φροντίσει να διοριστούν ανταποκριτές της στα διάφορα νησιά της περιφέρειας του υποκαταστήματος ώστε σταδιακά να καταρτιστούν πιστωτικοί κατάλογοι.

Το υποκατάστημα Θήρας παρουσίαζε από το 1877 κέρδη αυξανόμενα από έτος σε έτος μέχρι το 1908. Το 1881 ο επιθεωρητής διαπίστωνε κατά τον έλεγχο των πιστωτικών καταλόγων πολλές υπερβάσεις στις χορηγήσεις, τις οποίες παράδεχθηκε ο διευθυντής, δικαιολόγησε όμως το γεγονός με το επιχείρημα ότι οι εν ισχύει πιστωτικοί κατάλογοι ήταν του 1877 και δεν ανταποκρίνονταν πια στις ανάγκες και την οικονομική ανάπτυξη που γνώριζε ο τόπος.¹⁸ Επίσης διαπίστωνε ότι ορισμένα ληξιπρόθεσμα γραμμάτια δεν μεταφέρονταν στις καθυστερήσεις με την αιτιολογία ότι αφορούσαν γραμμάτια εμποροπλοιάρχων, οι οποίοι ταξίδευαν στο εξωτερικό και οι οποίοι με την άφιξή τους στο νησί θα φρόντιζαν για την εξόφλησή τους. Συχνά επίσης το υποκατάστημα διαμαρτυρόταν για την έλλειψη μικρών τραπεζογραμματίων, κάτι που δυσχέραινε τις συναλλαγές.

Οι καταστροφές στην παραγωγή του κρασιού, όποτε συνέβαιναν, επηρέαζαν το σύνολο της οικονομίας του νησιού, αφού ουσιαστικά επρόκειτο για το μόνο αξιόλογο προϊόν που παρήγαγε η Θήρα. Το 1888 σε έκθεση του επιθεωρητή αναφέρεται ότι

η παραγωγή του νησιού σε φυσιολογικές χρονιές έφθανε τις 4,5 με 5 εκατομμύρια οκάδες. Όμως το 1886 η παραγωγή υπέστη μεγάλης έκτασης ζημία από πρόωρο τρύγο λόγω της άφιξης στο νησί αντιπροσώπων γαλλικών οινοποιητικών καταστημάτων. Οι κάτοικοι, στην προσπάθειά τους να πουλήσουν το κρασί τους στους Γάλλους, προχώρησαν σε πρόωρο τρύγο ο οποίος έβλαψε την ποιότητα του κρασιού με αποτέλεσμα να μην πουληθεί.¹⁹

Το 1908 ξέσπασε η υπόθεση Γ. Μαρούλη, όταν αυτός σε συνεννόηση με τον τότε διευθυντή του υποκαταστήματος Αθ. Γερογιάννη προεξόφλησε γραμμάτια που είτε έφεραν υπογραφές αφερέγγυων προσώπων είτε ήταν πλαστά. Για το ζήτημα των μαρουλικών γραμματίων έγραφε χαρακτηριστικά ο επιθεωρητής της Τράπεζας Ν. Δρεπανόπουλος το 1923: «Η τόσον γνωστή πληγή του Υποκαταστήματος Θήρας, ήτις τόσην αναστάτωσιν επέφερον εις την εκεί κοινωνίαν επί ηθική και υλική ζημία της ημετέρας Τραπεζής, πλαστογραφίαι, υπογραφαί αγνώστων ή ανυπάρκτων προσώπων είναι τα χαρακτηριστικά της καταστάσεως για πολλά γραμμάτια». Η υπόθεση αυτή είχε αρνητικές επιπτώσεις στις εργασίες του υποκαταστήματος για πολλά χρόνια αφού, αφενός, απομάκρυνε τον πληθυσμό από το υποκατάστημα και, αφετέρου, ανάγκασε τους διευθυντές του υποκαταστήματος να ακολουθήσουν τα επόμενα χρόνια συντηρητική πολιτική εξυγίανσης του ενεργητικού του.²⁰ Η εξυγιαντική αυτή πολιτική σε συνδυασμό με την υπερτίμηση των κτημάτων που παρουσιάστηκε το 1921 λόγω των υψηλών τιμών των προϊόντων είχε ως αποτέλεσμα οι εργασίες του υποκαταστήματος να παρουσιάσουν και πάλι μετά το 1921 αυξητικό ρυθμό.

Στους πιστωτικούς καταλόγους του 1918 υπήρχαν γραμμένοι 70 έμποροι με συνολικό ποσό 270.500 δρχ. και 332 γεωργοκτηματίες με ποσό 678.000 δραχμές.

Τα κυριότερα προϊόντα που παράγονταν στο νησί και κατά την περίοδο αυτή (1877-1950) ήταν το κρασί, μερικά δημητριακά, όσπρια και η ντομάτα, με μικρές διακυμάνσεις από χρόνο σε χρόνο, εκτός από τις περιόδους των πολεμικών συρράξεων κατά τις οποίες η παραγωγή έπεφτε για να επανέλθει μετά το τέλος του πολέμου στα προπολεμικά επίπεδα. Παραθέτουμε ενδεικτικά τον πίνακα του επιθεωρητή Ν. Δρεπανόπουλου με στοιχεία για την παραγωγή κατά τα έτη 1921-1923.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Παραγωγή της Θήρας κατά τα έτη 1921-1923

Είδος	Έτος Οκάδες	1921	Έτος	1922	Έτος	1923	Εξαγωγή έτους 1923		
		Τιμή δρχ.	Οκάδες	Τιμή δρχ.	Οκάδες	Τιμή δρχ.	Οκάδες	Τιμή δρχ.	Αξία δρχ.
Ντομάτα (κονσέρβα)	20.000	4	40.000	4	40.000	3,5	40.000	3,5	140.000
Ντομάτα (πολτός)	300.000	12	300.000	14	300.00	8	300.000	8	2.400.000
Οίνος κοινός	3.200.000	1	3.000.000	2,2	3.000.000	1,8	3.000.000	1,8	5.400.000
Οίνος Βισάντο επιδόρπιος	40.000	6	40.000	9	40.000	9	40.000	9	360.000
Φάβα	100.000	6	100.000	12	100.000	9	100.000	9	900.000
ΣΥΝΟΛΟ									9.200.000

Επίσης στην παραπάνω έκθεση του 1923²¹ επισημαίνεται και η στρεμματική δαπάνη καλλιέργειας των σπουδαιότερων προϊόντων του νησιού:

Προϊόντα	1921	1922	1923
	δρχ.	δρχ.	δρχ.
Αμπελος	50	60	80
Ντομάτα	150	200	250

Από το 1916 το υποκατάστημα εξυπηρετεί δύο δάνεια προς νομικά πρόσωπα, ένα του Δήμου Θήρας και ένα της Λιμενικής Επιτροπής.

Η Θήρα γύρω στο 1923 εισάγει κυρίως αποικιακά είδη (κυρίως υφάσματα) συνολικής αξίας 3.000.000 δραχμών. Στο νησί ήταν τότε εγκατεστημένα τα ακόλουθα εργοστάσια: (1) Δύο εργοστάσια καλτσοπλεκτικής. Το πρώτο ανήκε στον Αντ. Μαρκεζίνη και διέθετε εγκαταστάσεις κοινού βαφείου, 60 μηχανές γερμανικής κατασκευής του 1912 και ατμοκίνητη μηχανή 20 ίππων. Τα βαμβακερά νήματα εισάγονταν από την Αγγλία ή την Ιταλία και τα χρώματα από τη Γερμανία. Το εργοστάσιο απασχολούσε 150 εργάτες και το 1921 είχε κέρδη 1.271.066 δρχ. Το δεύτερο εργοστάσιο καλτσοπλεκτικής ήταν χειροκίνητο που απασχολούσε 8 εργάτες. (2) Ένα εργοστάσιο οινοποιίας ατμοκίνητο, το οποίο όμως ο ιδιοκτήτης του δεν μπορούσε να θέσει σε επαναι λειτουργία λόγω έλλειψης ειδικών γνώσεων. Η εγκατάσταση μπορούσε να παράγει κονιάκ. (3) Ένα εργοστάσιο κονσερβών και πολτού ντομάτας της εταιρείας *M. Νομικός και Σία* με παλαιό εξοπλισμό ο οποίος επρόκειτο να ανανεωθεί και απασχολούσε 25 εργάτες. (4) Ένα εργοστάσιο μακαρονοποιίας με αμερικανικά άλευρα με αλευρόμυλο στα Φηρά. Κινητήρια δύναμη μία πετρελαιομηχανή 20 ίππων με ημερήσια παραγωγή 250 οκάδες που απασχολούσε τρεις εργάτες.

Στον τομέα της ναυτιλίας το 1923 ανήκαν σε Θηραίους 5 ατμόπλοια 7.000 τόνων και 25 ιστιοφόρα 1.000 τόνων. Σπουδαίο πλουτοπαραγωγικό πόρο του νησιού αποτελούσε η παραγωγή των ορυχείων θηραϊκής γης (πορσελάνης). Τα δύο καλύτερα ορυχεία από άποψη ποιότητας ανήκαν στην εταιρεία Γρώμανν-Κανελλόπουλου, ενώ μικρότερα ανήκαν στις εταιρείες Γ. Σταματιάδη, Κουτσογιαννόπουλου - Νομικού και Π. Συρίγου. Οι εξαγωγές θηραϊκής γης αυξάνονταν σταθερά μέχρι την έκρηξη του Α' Παγκόσμιου Πολέμου.

Οι εργασίες του υποκαταστήματος στο διάστημα 1906-1921 και οι τοποθετήσεις της περιόδου 1932-1935 δίνονται ενδεικτικά στους πίνακες 2 και 3 που ακολουθούν.

Τέλος το 1949 παρατηρούμε ότι η οικονομία του νησιού είχε ξεπεράσει τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η παραγωγή κρασιού ανερχόταν σε 2.500.000 οκάδες, της ντομάτας σε 7.000.000 οκάδες, της φάβας σε 100.000 οκάδες και της κριθής σε 700.000 οκάδες. Λειτουργούσαν επίσης μια σειρά βιομηχανικές εγκαταστάσεις, κυρίως εργοστάσια παρασκευής και συσκευασίας ντοματοπολτού (7 εργοστάσια), οινοποιίας, καλτσοπλεκτικής (2 εργοστάσια) και ένας αλευρόμυλος με απόδοση 7 τόνους ημερησίως.

Οι εργασίες του υποκαταστήματος παρουσίαζαν ανάλογη βελτίωση. Οι τοποθετήσεις επί προσωπική ασφάλεια, εμπορευμάτων και φορτωτικών ανέρχονταν σε 2.695,7 εκατομμύρια δραχμές ενώ η βιομηχανία απορροφούσε πλέον το μεγαλύτερο μέρος των πιστώσεων του υποκαταστήματος. Συγκεκριμένα η βιομηχανία απορροφούσε το 87,8% ενώ το εμπόριο μόλις το 9,30% και διάφοροι άλλοι επαγγελματικοί κλάδοι το υπόλοιπο περίπου 2,8%. Οι καταθέσεις επίσης παρουσίαζαν προοδευτική αύξηση.²²

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΘΗΡΑΣ (ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΔΡΑΧΜΕΣ)

ΕΡΓΑΣΙΕΣ	1.9.1906	7.11.1908	6.8.1911	16.5.1915	5.11.1919	21.8.1921
Προεξοφλήσεις	398	306	102	19	-	15
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	75	194	282	277	171	114
Χορηγήσεις διά γραμματίων	60	69	10	-	1	8
Καθυστερήσεις των παραπάνω	14	26	65	63	50	41
Χορηγήσεις διά συμβολαίων	-	-	-	43	1	5
Χορηγήσεις ησφαλισμένοι δι' υποθήκης	-	-	-	60	50	40
Καθυστερήσεις των παραπάνω	-	-	-	-	-	2
Δάνεια απλά	220	114	103	99	6	-
Καθυστερήσεις απλών δανείων	-	-	-	37	-	-
Δάνεια χρεολυτικά	18	62	44	40	4	8
Καθυστερήσεις των παραπάνω	1	6	3	19	4	4
Ανοικτοί λ/σμοί επί υποθήκη	-	31	37	38	-	-
Δάνεια επί χρηματογράφων	-	-	20	10	35	37
Ανοικτοί λ/σμοί επί χρηματογράφων	22	26	17	-	6	27
Δάνεια προς νομικά πρόσωπα	198	196	222	215	203	197
Επισφαλείς απαιτήσεις εν γένει	-	83	92	94	71	35
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	1007	1114	997	952	602	531

Έκθεση επιθεώρησης Κ. Τρίκκου, 21. 8.1921, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., XXIX. Επιθεώρηση, αταξινόμητο υλικό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1932-1935 (ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΔΡΑΧΜΕΣ)

ΕΡΓΑΣΙΕΣ	30.6.1932	30.6.1933	30.6.1934	30.6.1935
Προεξοφλήσεις	273	709	908	1586
Ανοικτοί λ/σμοί επί προσωπική ασφάλεια	310	288	404	613
Τοποθετήσεις επί χρηματογράφων	73	37	42	78
Τοποθετήσεις επί εμπορευμάτων	332	298	619	240
ΣΥΝΟΛΟ	988	1332	1973	2606

Έκθεση επιθεώρησης Σπυρ. Βλαστού, 10.9.1935, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., XXIX. Επιθεώρηση, αταξινόμητο υλικό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., XXI.A' Αλληλογραφία Ανταποκριτών Εσωτερικού, φάκ. 21.
2. Βλ. Ι.Α./Ε.Τ.Ε., XXI.B' Αλληλογραφία Αμίσθων Υποκαταστημάτων προς το Δικαστικό και Λογιστικό Τμήμα της Ε.Τ.Ε., φάκ.15. Περιοδ. *Πανδώρα*, τόμ. Ζ' (1856), σ. 164.
3. Στους ανταποκριτές της η Εθνική Τράπεζα χορηγούσε αμοιβή που δεν μπορούσε να υπερβαίνει το 5% επί των ωφελειών που πήγαιναν σε διάστημα ενός έτους από τις εργασίες τους. Βλ. Άρθρα 97 και 98 «Περί Ανταποκριτών» του *Καταστατικού της Εθνικής Τραπέζης*, Αθήνα 1882.
4. Ι. Α. Βαλαωρίτης, *Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος 1842-1902*, Αθήνα 1902, σ. 19-24.
5. Π. Άλβης προς τη Διεύθυνση της Εθνικής Τραπέζας, Θήρα 5.1.1844, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., XXI.A', ό.π., φάκ. 21.
6. Ελευθέριος Νικολαΐδης προς τη Διοίκηση της Εθνικής Τραπέζας, Θήρα 21.1.1866 και 1.10.1869, Ι.Α./Ε.Τ.Ε. ό.π., φάκ. 22.
7. Ελευθέριος Νικολαΐδης προς τη Διοίκηση της Εθνικής Τραπέζας, Θήρα 20.2.1868, Ι.Α./Ε.Τ.Ε. ό.π., φάκ. 22.
8. Ι.Α. Βαλαωρίτης, ό.π., σ. 60.
9. *Εσωτερικός κανονισμός των Υποκαταστημάτων της Εθνικής Τραπέζης εγκριθείς υπό του Γενικού Συμβουλίου της Τραπέζης εν τη συνεδρία αυτού της 3 Απριλίου 1870*. Ι.Α./Ε.Τ.Ε.
10. Γ. Δ. Κανακάρης προς τη Διοίκηση της Εθνικής Τραπέζας, Θήρα 22.2.1873, Ι.Α./Ε.Τ.Ε. Β', φάκ. 14
Βλέπε επίσης Επιστολή εμπόρων, κατοίκων Θήρας προς υποκατάστημα της Εθνικής Τραπέζας, Θήρα 6.3.1873, Ι.Α./Ε.Τ.Ε. ό.π., και επιστολή Αλαφούζου προς το υποκατάστημα Θήρας της Εθνικής Τραπέζας, Θήρα 27.2.1873, ό.π.
11. Γ. Δ. Κανακάρης προς τη Διοίκηση της Εθνικής Τραπέζας, Θήρα 28.2.1873, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ό.π.
12. Υποκατάστημα Σύρου προς τη Διοίκηση της Εθνικής Τραπέζας, Ερμούπολη 15.7.1874, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ό.π.
13. Ο επιθεωρητής προς τη Διοίκηση της Εθνικής Τραπέζας, Θήρα 16.3.1875, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ό.π.
14. Ο Νομάρχης Κυκλάδων Θεοχάρης προς το Υπουργείο Εσωτερικών, 20.1.1875, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ό.π.
15. Ψήφισμα Δημοτικού Συμβουλίου Θήρας, Θήρα 27.1.1876, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ό.π.
16. Ψήφισμα του Δημοτικού Συμβουλίου Θήρας, Θήρα 16.5.1877, Ψήφισμα του Δημοτικού Συμβουλίου Εμπορείου, Θήρα 16.5.1877, και Ψήφισμα του Δημοτικού Συμβουλίου Καλλιότης 15.5.1877, Ι.Α./Ε.Τ.Ε.
17. Έκθεσις επιθεωρήσεως υποκαταστήματος Θήρας, 21.8.1921, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., XXIX. Αταξινόμητο υλικό Επιθεωρήσεως.
18. Έκθεση επιθεωρήσεως, Αθήνα 16.6.1881, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ό.π.
19. Έκθεση επιθεωρήσεως, Αθήνα 1881, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ό.π.
20. Έκθεση επιθεωρήσεως υποκαταστήματος Θήρας, 21.8.1921, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ό.π.
21. Έκθεση επιθεωρήσεως Ν. Δρεπανόπουλου, 4.8.1923, Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ό.π.
22. Περιλήψεις εκθέσεων επιθεωρητών υποκαταστημάτων για το έτος 1949, (28.12.1949), Ι.Α./Ε.Τ.Ε., ό.π.